

In Memoriam:

STEGENA LAJOS

1921—1997

1997. február 24-én kísértük utolsó útjára a korszerű magyar földtudomány egyik megalapozóját és kutatóját, a Magyar Geofizikusok Egyesületének alapító, majd tiszteleti tagját, az Eötvös Loránd Emlékérem tulajdonosát: STEGENA Lajost.

STEGENA Lajos 1921. november 10-én született Keszegfalván. Szülei pedagógusok voltak. Tanulmányait Budapesten végezte. Az Újpesti Könyves Kálmán Reálgimnáziumban érettségizett 1938-ban, majd 1942-ben a M. Kir. József Nádor Műegyetemen szerzett mérnöki oklevelet. 1941—46 között a Magyar Állami Földtani Intézetben segédkutatóként talajtannal foglalkozott.

1946 és 1962 között az Eötvös Loránd Geofizikai Intézetben volt kutató, majd 1953-tól tudományos osztályvezetőként szeizmikus, geotermikus és geokémiai kutatásokat irányított. Először az egyik Pogány-féle hatszornás műszeren észlelt, majd néhány társával egy új szeizmikus műszer létrehozásán dolgozott. Az új geofon megtervezését bízták rá. Ezt a feladatot találmányi szinten oldotta meg (1953). Geofonja több tíz ezer példányban került gyártásba és értékesítésre.

Az első magyar 24-cszornás műszer is mind itthon, mind külföldön a nyersanyagkutatásban jól használhatónak bizonyult. Jó érzékenységének köszönhetően a Föld kérgének kutatásában világra szóló eredményt hozott. GÁLFI János és STEGENA Lajos Európában először publikált olyan reflexiókat a kéreg-köpeny határról, melyeket fúrt lyukban keltett rengésekkel észleltek (1955). Felismerték azt is, hogy a kéreg a Kárpát-medencében különlegesen vékony.

1953-tól az Eötvös Loránd Tudományegyetem Geofizikai Tanszékén is dolgozott tanársegédként (1953—54), adjunktusként (1954—58), docensként (1958—62), majd egyetemi tanárként. A Térkép-tudományi Tanszék vezetője volt 1966-tól 1987-ig.

Kutatási eredményei döntően hozzájárultak a Pannon-medence kialakulásának, szerkezetének megismeréséhez. A Pannon-medence mélységi és múltbeli

geotermikus viszonyainak tisztázásában, a lemeztektonika, a medenceanalízis és más modern kutatások hazai bevezetésében elévülhetetlen érdemeket szerzett.

Kutatási eredményeit elismerték. 1957-től kandidátus, 1960-tól egyetemi doktor és 1963-tól a tudományok doktora. A Munka Érdemrend ezüst fokozatával, a prágai Károly Egyetem és a clauthali Műegyetem emlékérmével, az Eötvös Loránd Tudományegyetem aranyérmével tüntették ki.

A Magyar Geofizikusok Egyesülete 1983-ban Eötvös Loránd Emlékéremmel ismerte el tudományos tevékenységét, 1995-ben pedig a Magyar Tudományos Akadémia elnöksége kiemelkedő tudományos életműve elismeréséül az Eötvös József koszorút adományozta neki.

Egyesületünkön kívül is számos hazai és külföldi bizottságban tevékenykedett. A Geodéziai és Kartográfiai Egyesületben elnökségi tag volt, a Magyar Tudományos Akadémia Geofizikai Tudományos Bizottságának és Geonómiai Bizottságának meghatározó egyénisége volt. Jelentős tevékenységet fejtett ki a Kárpát-Balkáni Földtani Asszociációban, az International Union of Geodesy and Geophysicsben, a Nemzetközi Térképészeti Társulásban. Az International Association of Seismology and Physics of the Earth's Interior-ban az International Heat Flow Committee elnöke, továbbá a European Geophysical Society Governing Council-jának tagja volt. Az European Geophysical Society és a European Seismological Commission együttes budapesti kongresszusának fő szervezője volt.

Tudományos eredményeit számos könyvben, gyűjteményes kötetben és cikkben közölte magyar, angol, német, francia, olasz, orosz és kínai nyelven.

Kedves barátja és kollégája, GÁLFI János, akivel együtt és egyszerre írták be nevüket a litoszféra-kutatás történetébe, nevezte el őt nagynak és bölcsnek.

Nagy és bölcs Lajos, nyugodjál békében!

Posgay Károly

Több mint harminc éve történt, hogy egy nagydarab, mosolygó arcú, bajszos ember lépett be a Geofizikai Tanszék tantermébe és beszélni kezdett a földi nehézségi erőterről. Azonnal felkeltette mindnyájunk érdeklődését és hatása alá kerültünk. Ennek titka igen egyszerű volt: nem előadott, hanem egyéni stílusban magyarázott. Tette ezt úgy, hogy elhitette velünk: minden fontos következtetést ott és akkor talál ki, mégpedig a hallgatóság aktív segítségével. A „hogyan is van ez gyerekek, ki tud segíteni?” kérdésekkel elérte, hogy együtt gondolkozzunk vele és élvezzük a megoldás örömét is. Üzenete egyszerű és szívmelegítő volt: ez egy szép és hasznos tudomány, amelynek alkotó művelésére Te is képes vagy! Sugárzott belőle a magabiztosság és a hit. Hitt önmagában, a szakmában és tanítványjaiban. Később közös olaszországi útjaink során, amelyeken ott volt kedves felesége, Éva is, reneszánsz műemlékek és templomok bemutatása közben értettem meg hitének igazi gyökereit.

Igazi tanítómester volt, mert hite széleskörű tudással és felfokozott kutatói ambícióval párosult. Mindig újat és jelentőset akart létrehozni, és erre ösztönzött minket, fiatalabb tanítványait is. Különösen jó képessége volt arra, hogy felismerje a fontos témákat és viharos gyorsasággal szakember legyen a legkülönbözőbb földtudományi diszciplínákban. Azon kevesek közé tartozott, kik nemcsak a hazai mezőnyben voltak tudósok, de világszerte elismertek lettek. Megítélésem szerint *világraszóló* eredményeit három témacsoportba lehet osztani.

Korai tevékenységének (1952—1956) átütő sikere volt a világszerte újdonságnak számító *mélyreflexiós szeizmikus szelvényezés* technikai feltételeinek megteremtése és kísérleti megvalósítása Magyarországon. Elsőként mutatta ki, hogy a Pannon-medencének a kérge nem vastag, hanem vékony, s ezzel az uralkodó geotektonikai koncepció (köztes-tömeg elmélet) bukását alapozta meg.

Második, kiemelkedő sikereket hozó témája a *geotermika* volt. Ez végigkísérte egész életpályáját: első geotermikus cikke 1952-ben, az utolsó 1995-ben jelent meg. Már a kezdeti munkák sem voltak visszahangtalanok. Heves szakmai vitába keveredett BOLDIZSÁR Tibor miskolci professzorral, aki a Pannon-medence magas földi hőáramsűrűségére következtetett korai mérései alapján. STEGENA a mérési módszer több hiányosságát kritizálva ezt a következtetést először megkérdőjelezte, de később, saját

adatok alapján maga is megerősítette. Hamarosan felismerte, hogy a vékony kéreg és a magas hőáram genetikai kapcsolatban áll egymással. Ez elevezetett a Pannon-medence kérgének konvenciók köpenyáramlások segítségével való kivékonyodásának és izosztatikus süllyedésének elméletéhez. Ezután a süllyedő medencékben létrejövő vízáramlási rendszerekkel foglalkozott és meghatározta, hogy milyen mértékben zavarhatják meg ezek a konduktív hőteret. Felismerte, hogy a kompaktációs eredetű vízáramlások alapvetően befolyásolják a szénhidrogének másodlagos migrációját. Elsőként végzett hő-történeti modellszámításokat vitrinitreflexiós adatokra támaszkodva. Több mint egy évtizedig vezető tisztséget töltött be a Nemzetközi Hőárambizottságban, s eközben négy évig (1979—83) annak elnöke is volt. Külföldön és itthon egyaránt lelkes híve és szakmai megalapozója volt a geotermikus rezervoárok felkutatásának és hasznosításának.

Harmadik sikertörténete a lemeztektonikai elmélet megszületéséhez kapcsolódik. Bizonyos hazai szakörök vélekedésével szemben ma már tudománytörténeti ténynek tekinthető, hogy ő volt a lemeztektonika első hazai megismerője és alkotó művelője. 1967-ben részt vett a Nemzetközi Geodéziai és Geofizikai Unió (IUGG) zürichi világkonferenciáján, ahol az elmélet megalkotói először prezentálták egységében és részleteiben is az elméletet. Ezek olyan meggyőző erővel hatottak rá, hogy azonnal felismerte az elmélet korszakos jelentőségét és a Pannon-medencére való alkalmazásának lehetőségét. Hazatérve napokon-heteken keresztül mesélte-magyarázta nekünk, fiatal munkatársainak az elmélet alaptéziseit. Ezután egyetemi, egyesületi és akadémiai előadások, majd hazai és vezető világlapokban megjelentetett publikációk következtek a Pannon-medence és alpi környezetének lemeztektonikájáról. Szakmai munkásságának legtermékenyebb 15 éve következett el, amelyre a világ talán legrangosabb amerikai egyeteme (Massachusetts Institute of Technology) által kezdeményezett 6 éves tudományos együttműködés tette fel a koronát. A korai nyolcvanas évek (1980—85) Magyarországon egy ilyen, nagytömegű földtani és geofizikai adatot felhasználó projekt megvalósításához nemcsak szakértelemre, hanem STEGENA eltökéltségére, diplomáciai ügyességére és emberi bátorságára is szükség volt.

Emberi értékei közül műveltségét, humorát, segítőkészségét és egyenes jellemét tartottam a legfigyelemreméltóbbnak, ám legnagyobb hatással rám mégis az a sziporkázóan szellemes és erősen kritikus hangnem volt, amellyel a szakmai vitákban részt vett. Ha egy előadáson vagy tudományos vitaülésen jelen volt, tudtuk, hogy nem fogunk unatkozni. Mindig hozzászólt és csodálatos érzékkel tárta fel az érvelés gyengéit, lett légyen az előadó kezdő kutató vagy tömjénezett geocézár. Tudott azonban disztingválni! Emlékszem, együtt ültük végig, talán 1971-ben, a már idős „enfant terrible” SCHMIDT Eligiusz Róbert előadását. Ebben Ligi bácsi utolsó villámait szórta fő ellenlábasa földtágulási elméletére, ugyanakkor a lemeztectonikában saját geomechanikai eszmefuttatásainak bizonyítását vélte felfedezni. Az előadás után azonnal hozzászólásra jelentkező kezemet STEGENA határozottan visszafogta, majd nyomatékosan közölte: „Nem szabad bántani az öreget”! Ezután ő maga állt fel és olyan virágnyelven adta elő kritikáját, hogy Ligi bácsi csak dicséretet hallott ki belőle.

Méltatlan lennék emlékéhez, ha eltagadnám, hogy tudományos sikerek és külhoni hírnév nem hozta meg számára a remélt, méltányos hazai elismerést; az akadémiai tagságot. Bár nem szívesen beszélt róla, tudtuk, hogy szakemberi hiúságát és igazságérzetét súlyosan sértette, hogy erre az elismerésre érdemtelennek találták. Annál nagyobb volt boldogsága, amikor 1995 szeptemberében az MTA elnöksége tudományos kiválóságát Eötvös-koszorúval ismerte el és feljogosította a „Laureatus academiae” cím viselésére. Hasonló örömet láttam az arcán, amikor szeretett egyetemétől megkapta a „Professor emeritus” címet. Tervei és gondolatai voltak, hogy mindezt még sokáig élvezze. Nem így történt!

Tisztelt Professzor Úr, százszor hallott kérdésére — „Van-e valami nóvum?” — üzenem utolsó válasza: *Most azért megmarad a hit, remény, szeretet, e három; ezek közül pedig legnagyobb a szeretet.* (Pál I. 13. 13)

*Horváth Ferenc
ELTE Geofizikai Tanszék*

KASZNER ERNESZTIN

1936 — 1996

1996. október 18-án, váratlan hirtelenséggel örökre eltávozott körünkől tagtársunk, KASZNER Ernesztin, nyugdíjas geofizikus-mérnök. Aktív szolgálati éveinek befejezése óta sokat küzdött romló egészségével, kitartóan bízva annak javulásában.

Örömmel és reménykedéssel fogadtuk, amikor az elmúlt esztendőben átélt súlyos műtétek és hosszú kórházi kezelések megpróbáltatásai után, amelyek sokáig távol tartották a Szeniorok Bizottságának rendezvényeitől, újra teljes vitalitással vett részt a szokásos őszi kiránduláson. Váratlan és korai halálát véget vetett a reménykedéseknek.

KASZNER Ernesztin Nyíregyházán született és végzte iskoláit. 1954 szeptemberében Sopronban kezdte meg egyetemi tanulmányait, ahol 1959-ben a Nehézipari Műszaki Egyetem geofizikus-mérnöki szakának utolsó, Sopronban végzett évfolyamán szerezte meg mérnöki oklevelét.

Szakmai pályafutása szorosan összekapcsolódott a hazai szénhidrogén-kutatással és a Geofizikai Kutató Vállalattal. Már ennek jogelődjénél, az OKGT Kőolajipari Szeizmikus Kutató Üzemnél töltötte első egyetemi szakmai gyakorlatát, innen kapott szeizmikus kutatási témát választott diplomatervéül és oklevelét megszerezve, 1959 májusától 33 éven keresztül dolgozott az OKGT, majd 1991-től a MOL Rt. szeizmikus kutatási feladatain, egészen az 1992. évben történt nyugdíjazásáig.

Kezdő mérnökként részt vett szülőföldje térségében, a Nyírségben folyó regionális refrakciós kutatásokban, megszerezve az önálló mérnöki irányító munkához szükséges tapasztalatokat, amit később, mint egy szeizmikus terepi kutatócsoport vezetője hasznosított a Jászság és a Kisalföld térségében végzett reflexiós méréseknél. Több évet töltött ebben a beosztásban, vállalva a terepi munka nem könnyű és sokszor férfiakra is próbára tevő körülményeit és feladatait.

Új feladatokat hozott számára is a kőolajipari szeizmikus méréseknek a hetvenes években bekövetkezett fejlesztése. A Geofizikai Kutató Vállalat szeizmikus számítócentrumának csoportvezetői beosztásában sok ezer kilométer szeizmikus kutató szelvény került ki kezei alól. 1992-ben a MOL Rt.-nél fejezte be aktív pályafutását.

Ezután is kapcsolatban maradt volt kollégáival, egyesületünkkel, érdeklődött annak szakmai rendezvényei és szervezeti élete iránt. Egész életében szerette a természetet, bejárta Európa országait Skandináviától Ibériáig. Utolsó útjára elkísérték barátai, egyetemi évfolyamtársai és volt munkatársai is. Szülőföldjén, a nyíregyházi temetőben helyezték örök nyugalomra 1996. október 29-én.

Emlékét szeretettel őrizzük.

Nagy Zoltán

BARTOS ISTVÁN

1942—1996

Messziről indult, de messzire is jutott. Pedig csendesen végzett mindent, egész életében.

1942. szeptember 13-án született Mendén. Ott végezte az általános iskolát, majd Budapesten az I. László Általános Gimnáziumban érettségizett 1960-ban. Dolgozott és tanult tovább, s első munkahelyén, az Orionban (1962—1964) már rádióműszerész szakmunkás bizonyítvánnyal (1962) rendelkezett.

Az Orionból az Eötvös Loránd Geofizikai Intézetbe vezetett útja, ahol dolgozott és megint tanult tovább, s így 1970-ben a Budapesti Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Karán Híradástechnikai szakon megszerezte mérnöki diplomáját. Dolgozott és tanult tovább, s ismét lépett előre jó néhányat, hiszen 1978-ban a Miskolci Egyetemen (akkor Nehézipari Műszaki Egyetem) mélyfúrás geofizikai szakmérnöki oklevelet szerzett. Mindezekre szükség is volt, hiszen az ELGI Mélyfúrás Geofizikai Főosztályának Műszerfejlesztési Osztályán dolgozott, mint fejlesztő mérnök. Csendessége, halkszavúsága, szakmai felkészültsége elismerést váltott ki mind közvetlen munkatársai, mind az intézet mérnökeinek körében. A karotázs felszíni egységek fejlesztésének csoportvezetőjeként jelentős kutatási eredményekkel büszkélkedhetett volna (pl. elsőként fejlesztett ki sűrűségmérő szondákra olyan analóg felszíni egységet, amellyel a térfogatsúly meghatározható volt, amely mind az olajiparban, mind a szilárd hasznos ásvány kutatásban fontos szerepet játszott stb.), de

nem tette, csak csendesen, következetesen dolgozott. Részt vett kifejlesztett eszközeinek fizikai modellezésében, terepi alkalmazásában, hogy minél megbízhatóbb geofizikai műszerek kerüljenek mind a hazai, mind a külföldi szakemberek kezébe.

Tehetsége mellett szorgalmas és kitartó volt. Ez utóbbira később nagy szüksége volt, hiszen a szíve egyre több „vérszjelzést” adott. Négy komoly szív-műtéten esett át. Élni és alkotni akarása, a családja iránt érzett szeretete és felelőssége, kitartása és hite három műtéten — csodával határos módon — segítette.

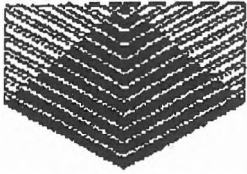
1984-ben kedves munkahelyét, az ELGI-t el kellett hagynia, leszázalékolták. Kapcsolatát nem szakította meg, ha egészségi állapota engedte, akkor szívesen vállalt és kapott munkát az ELGI-től.

A negyedik műtétnél már az Ő hallatlan kitartása és hite sem segített. Pedig úgy tűnt néhány hétig, hogy ismét úrrá lesz a nehézségeken. Nem így történt.

Pista elment. Csendesen. Példamutató élete és munkája nem tűnt el nyomtalanul. A havas, hideg január 6-i napon a temetésén összegyűltek sokasága, köztük nagy számmal volt kollégái kísérték utolsó útjára.

Kedves Pista, nyugodjál békében!

Baráth István

Scott Pickford Group

Production and Reservoir Geoscience Consultancy

Scott Pickford is a leading provider of Geoscience for Integrated Reservoir Management Contracts.

Due to continued expansion we are seeking the following staff for positions throughout the UK and internationally.

GEOSCIENTISTS and ENGINEERS

We are seeking Geologists, Geophysicists, Petrophysicists and Reservoir Engineers to join our multi-disciplinary teams.

Candidates must be numerate and preferably computer literate. Oil industry experience is useful but not essential.

These positions involve a high degree of individual responsibility in a technically challenging and stimulating environment. Successful applicants will be expected to demonstrate initiative and enthusiastically contribute to the team effort. We offer a very competitive salary package and training programme with opportunities for career advancement for satisfactory candidates.

Please apply with full CV to:
Martin Forster, Scott Pickford Group
256 High Street, Croydon CR0 1NF
Tel:+44 181 688 6051
Fax:+44 181 688 2374
Email:martinf@scoplc.com

HU ISSN 0025—0120

Főszerkesztő: dr. Bodoky Tamás

Szerkesztő: Tóth Lajos

Szerkesztőbizottság: dr. Aczél Etelka, dr. Ferenczy László, Kakas Kristóf, dr. Szarka László,
dr. Várhegyi András, Verő László

A szerkesztőség címe: Budapest, II., Fő u. 68. (1371 Budapest, Pf. 433)

Telefon: 201-9815
